

vychází z tohoto srovnání jako vítěz, neboť tyto požadavky jsou již realizovány a vytvářejí dynamický systém, který přináší pozitivní výsledky.

Protože autor chce školu zlepšit, zabývá se v posledních dvou kapitolách jakými perspektivami norské školy. Shrme-li jeho názory, které jsou značně roztržité, zjistíme, že mu jde o školu, která by měla mít více pravomoci, mohla sama experimentovat (proto by měla být ekonomicky nezávislá a měla by sama rozhodovat o finančních záležitostech a investicích) a nebyla donucovacím prostředkem pro žáky. Propaguje školu, která by dovedla žáky vlastní zkušeností k vědomostem, ke spolupráci a spoluzodpovědnosti. Obě závěrečné kapitoly prozrazují, že autorova představa nové školy je budována na Deweyově pragmatičtější pedagogické koncepci, která je charakteristická pro americké školství. Ta se má tedy stát v podstatě vzorem nového života v norské škole.

I když publikace přichází s řadou otázek, podnětů a postřehů, které jsou netradičně formulovány, vyznívá v jednoznačný závěr, že naše škola tuto etapu již absolvovala a že se ocitla na kvalitativně vyšší úrovni.

Zdena Veselá

Marcin Czerwiński: *Życie po miejsku* (Život po městský). Państwowy instytut wydawniczy, Warszawa 1974.

V pozoruhodné polské knižnici „Biblioteka myśli współczesnej“ vydal Marcin Czerwiński, zabývající se už řadu let vztahy urbanizace a kultury, své nové dílo o aktuálních polských problémech v této oblasti. Kdo by zde hledal nějaký souvislý výklad o kulturních důsledcích urbanizace, byl by pravděpodobně zklamán; daleko spíše je nová Czerwińského kniha esejistickým zamyšlením nad věcmi už autorem v předešlých studiích řečenými, zamyšlením, které přináší jak pokusy o jistou syntézu, tak nové postřehy ze současného vývoje. Není to čtení pro člověka zcela neinformovaného; právem však po něm sáhne ten, kdo se podobnou tematikou alespoň z části zabývá a cítí potřebu určité konfrontace či nových podnětů.

Ceský čtenář si zejména nad prvním oddílem knihy, nazvaným „Výchozí fakta“, uvědomí, že přes zásadní shodu přístupu k urbanizačním problémům v našich zemích, danou stejnými ideovými východisky, přece jen v Polsku v tomto směru existuje dosti odlišná konkrétní situace. Polská urbanizace je především dynamičtější; před válkou zde byla ve městech jen něco méně než třetina obyvatel, dnes v nich bydlí už něco víc než polovina a podle odhadů se do konce století předválečný poměr obyvatelstva ve městech a na venkově více než obrátí. A neběží zde jen o důsledky poválečného socialistického zprůměšňování; zvláštní aspekty sem přináší polské osidlování západních oblastí či nové zalidňování mnohých měst, opuštěných či zničených během války — jako např. Varšavy nebo Białystoku.

V dalším oddíle knihy („Prostorové středisko a fondy kultury“) se Czerwiński zamýšlí nad urbanizačními vlivy na kulturu v užším slova smyslu. Urbanizace přináší novým obyvatelům měst kromě jiného „kulturní avans“ ve smyslu snadnějšího přístupu ke kulturním hodnotám; možnost snadnějšího přístupu však samozřejmě automaticky neznamená jeho realizaci. „Podíl obyvatel, kteří jsou jakž takž vtáhnuti do městského čtenářsko-divadelního života, odhadují optimisté na 40 % z dospělých obyvatel měst, skeptici naopak tvrdí, že dosahuje nejvýše 30 %“ (str. 35). Autor dále upozorňuje, že efektivita města jako kulturního střediska není dána pouze jeho velikostí a počtem kulturních zařízení: „O charakteru účasti na kultuře rozhoduje nejen počet „informačních vstupů“, nýbrž také schopnost a vlastní sklon lidí těchto vstupů využívat“ (str. 45). Takovéto lokální kulturní aktivity připrkládá Czerwiński značný význam, byť urbanizační procesy jsou s ní v jistém rozporu už tím, že kulturu rychle homogenizují a nutně centralizují kulturní mnohost.

Třetí oddíl knihy věnoval autor urbanizačním proměnám širších sociálních kontaktů. Hovoří tu o ambivalentních důsledcích anonymity měst; na jedné straně vedou k většímu toleranci a pružnosti než na venkově, na druhé straně však prohlubují hranice mezi „veřejným“ a „soukromým“. Pozoruhodné jsou Czerwińského postřehy o profesionálních kariérách v obou prostředích. Město bylo z tohoto hlediska vždy otevřenější, naopak v tradičním venkovském světě byl pojem kariéry nerelevantní, protože tím, co tvořilo základ rolnické existence, bylo dědictví po rodičích. Celospolečenská mobilita však i v polských podmínkách relativně nízké kolektivizace ze-

médělství způsobila, že syn rolníka zůstává dnes na poli stále řidčeji v důsledku automatiky svého osudu a stále častěji v důsledku volby.

V oddíle „Rodina a její souvislosti“ autor podle mého názoru poněkud jednostranně přičítá prakticky pouze na vrub urbanizace odpovědnost za všechny změny v současné rodině. I v této jinak poměrně známé problematice však autor uplatňuje několik zajímavých postřehů. S poklesem ekonomické a výchovné funkce rodiny stoupá podle Czerwińskiego její důležitost jako místa intimních, citových svazků člověka. „Současný problém rodiny spočívá zřejmě v tom, že intimní potřeby a čistě osobní svazky se jistým způsobem obnažily a že celkově – po zániku či oslabení jiných funkcí – právě ony téměř výlučně konstituují rodinu“ (str. 103). Za nový sociální jev označuje autor rozpor mezi profesionální emancipací žen a skutečností, že se ve společnosti dále udržují společenské a erotické rituály z epochy, kdy muž ještě ženu „dobýval“. Probíhají při tom také změny v mužských postojích; zatímco ještě nedávno bylo ambicí dorůstajících chlapců získat pokud možno co nejrychleji statut plně dospělých, dnes jakoby chtěli co nejvíce oddálit moment dosažení společenské zralosti a co nejvíce „prodloužit mládí“.

Další oddíly knihy už asi českého čtenáře tolik nezaujmou. Příčina spočívá buď v poměrně méně přesvědčivých pokusech o bezprostřední aplikaci některých sociologických postřehů na urbanistiku (např. v úvahách o funkci městských center), anebo v rozboru specifiky polského materiálu v oddíle „Městskost a venkovství v ceremaniích, představách a mýtech“ (při jehož četbě si ovšem uvědomíme absenci podobné „české paralely“ v naší odborné literatuře). V závěru knihy (oddíl „Druhá tvář urbanizace“) pak autor své hlavní myšlenky shrnuje. Lze s ním jistě souhlasit v tom, že socialistická urbanizace se dosud dokázala a v budoucnu dokáže jistě vyhnout extrémům, které v rozvinutých kapitalistických státech představují gigantická metropolitní a průmyslová megaměsta. Nicméně ani u nás se zurbanizování společnosti neodbývá beze ztrát, upozorňuje Czerwiński. Vedle urbanizace venkova by proto podle autora bylo na místě uvažovat o záměrné ruralizaci měst – ve smyslu přenášení a udržení kladných venkovských kulturních hodnot i ve změněném prostředí.

Už jen pro tuto výzvu si rozhodně zaslouhuje nová kniha Marcina Czerwińskiego „Život po městsky“ pečlivého pročtení.

Pavel Pácl